

Název: „Když tyran není nepřítel“

Bc. Edita Vaníčková Makosová , Knihovna Gymnázia Příbram

Cílová skupina: 5. – 7. tř. ZŠ

Vzdělávací oblasti: Člověk a společnost, Člověk a jeho svět

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Klíčové kompetence: k řešení problému, občanské, sociální a personální

Časová dotace: 45 – 60 minut

Anotace:

Čtenářská dílna pracuje s knihou Všehokniha autora Guuse Kuijera, pomocí metody čtení s předvídáním děti uvažují o tématu domácího násilí. Cílem lekce je motivovat k přečtení knihy a uvědomit si aspekty domácího násilí a obrany proti němu.

Následná prezentace je doplněna osnovou lekce i návody na můstky mezi ukázkami a časovou dotací všech aktivit, červený text lze z prezentace odstranit a tu pak použít:

"KDYŽ TYRAN
NENÍ
NEPŘÍTEL"

ČTENÁŘSKÁ DÍLNA
PRO 6. A 7. ROČ. ZŠ

KNIHOVNA GYMNAZIA PŘÍBRAM
EDITA VANÍČKOVÁ MAKOSOVÁ

GUUS KUIJER

VŠEHOKNIHA

V úvodu věnujeme diskusi nad tím, podle čeho vybírají knihy (podle doporučení, rozsahu, zda má či nemá ilustrace, jak velké je písmo, podle tématu... nechávám děti vyjádřit se, zasahují pouze, pokud se stydí komunikovat. Pak jim ukážu Vsehoknihu a ptám se, zda je to kniha, po které by sáhli. (Očekávám, že řeknou, že ne. Zatím mi to vždycky vyšlo © Pak jim sdělím, že i já jsem tipolala knihu úplně špatně, jako první čtení, ale že jsem si jistá, že by se jim mohla líbit, a že je zkusím přesvědčit. (5 minut)

GUUS KUIJER
(NAR. 1942)

NIZOZEMSKÝ AUTOR PRO DĚTI
I DOSPĚLÉ.

ZA SVÉ DÍLO DOSTAL MNOHO
OCENĚNÍ. NAPŘ. CENU ASTRID
LINDGRENOVÉ.

NAPSAL PŘES 30 KNIH
„VŠEHOKNIHA“ PATŘÍ K TĚM
NEJZNAMĚJŠÍM.

Zde rychlé seznámení s autorem knihy.
Upozorňuju děti, aby si všimly roku narození
spisovatele... má to souvislost na kterou mají přijít
později (2 – 3 minuty)

Aniž bych dětem napověděla cokoliv o obsahu, hrdinech atd, jdeme na první ukázkou. Pokud jsou to děti, se kterými nepracuji a „neznám „ se s nimi, čtu já nahlas, děti jen poslouchají. Potom společně s dětmi dáváme dohromady, co je možné z ukázky vyčíst, nebo si domyslet. Malujeme na tabuli (já) postavy a cokoliv , co jsme se o nich dozvěděli, nebo tušíme. Vytváříme tak síť postav, kterou během dalších ukázek doplňujeme. (ukázka 3 minuty četba – 3 minuty vykreslení postav)

Tomáš viděl věci, které nikdo jiný neviděl. Nevěděl, čím to je, ale bylo to tak odjakživa. Vzpomínal, jak jednoho dne přišlo sítě kroupy. Tomáš se schoulil pod stolem do domu a viděl, jak kroupy sestřelují listy ze stromů. Pelášil domů.

„Přišel podzim,“ volal. „Všechno listí ze stromů opadlo.“

Maminka se podívala z okna. „Ale kdepak,“ řekla. „Jaks na to přišel?“

Tomáš viděl, že má maminka pravdu. Na stromech bylo listí habaděj. „Tady ne,“ opáčil, „ale ve Van Eyckově ulici leží všechno listí na zemi.“

„Tak to je jiná,“ řekla maminka. Viděl na ní, že mu nevěří. Tomáš šel k sobě do pokoje a vytáhl sešit, do kterého psal knihu.

Jmenovala se Všehokniha. Vzal pero a psal. „Padaly takové kroupy, že sestřelovaly listy ze stromů. Opravdu se to stalo, ve Van Eyckově ulici, když mi bylo devět, v létě 1951.“

Zadíval se z okna, aby si zapřemýšlel, protože bez okna přemýšlet neuměl. A naopak: jakmile se mu naskytlo okno, začal sám od sebe přemýšlet. Pak napsal: „Až vyrostu, budu šťastný.“

Slyšel, že přišel domů tatínek, a pomyslel si: „Je půl šesté, a já pořád ještě nevím, o čem ta moje kniha je. O čem vůbec knihy bývají?“

Zeptal se na to u večeře.

„O lásce a tak,“ zahihňala se jeho sestra Markéta. Chodila na gymnázium a byla to husa hloupá.

Ale tatínek řekl: „Všechny důležité knihy jsou o Bohu.“

„Jsou o lásce i o Bohu,“ řekla maminka, jenže tatínek si ji změřil tak přísně, až se z toho začervenala.

„Kdo tady sem tam čte knihu?“ zeptal se.

„Ty,“ pípla.

„Takže kdo může vědět, o čem knihy jsou? Ty, nebo já?“

„Ty,“ pípla maminka.

„Až vyrostu, budu šťastný,“ pomyslel si Tomáš, ale nahlas to neřekl. Podíval se na maminku a viděl, že je smutná. Nejradši by vstal a objal ji, jenže to nešlo. Nevěděl proč, ale nebylo to možné. Zůstal sedět na židli jak pecka.

TOTO
JE
TOMÁŠ

JE
ZAMILOVANÝ
DO
ELIŠKY

JE
MU 9 LET

BYDLÍ
V
HOLANDSKU

Informace o tom, že je
Tomáš zamilovaný do
Elišky a že je z
Holandska se z ukázek
nedají vyčíst, takže
doplňuji .

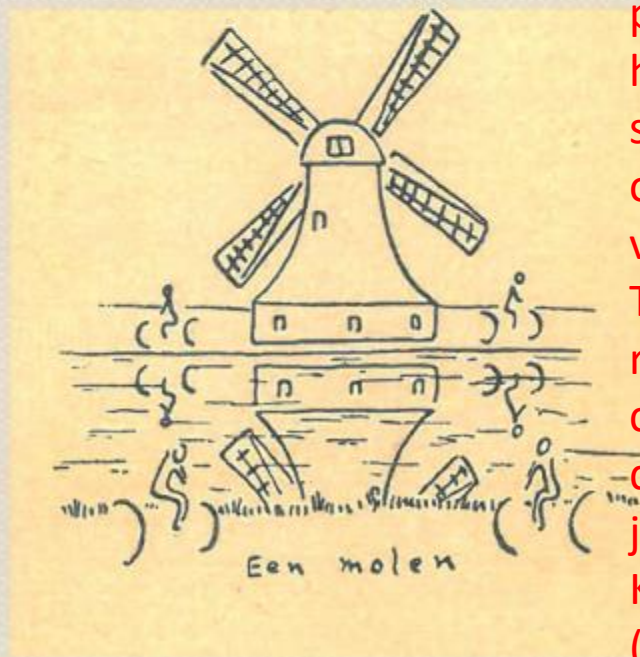
V HOLANDSKU

MAJÍ :

STARÉ DOMY
PODÉL

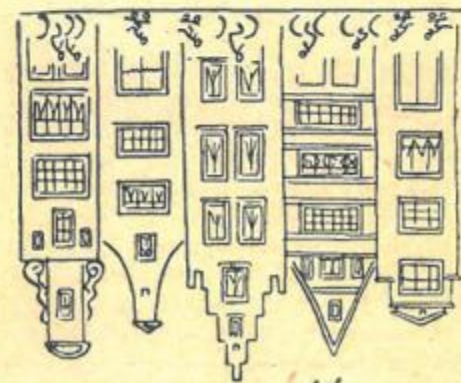
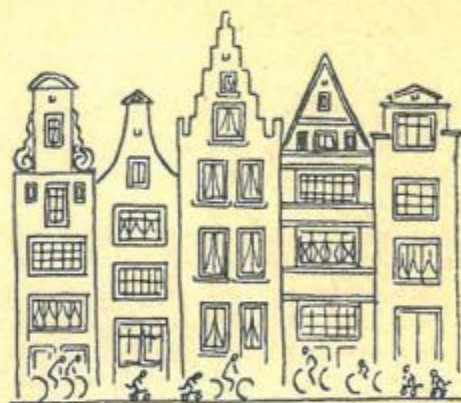
KANAŁŮ ↓

VĚTRNÉ
MLÝNY

Snažím se, aby si děti představili dobu, ve které se děj odehrává. Obvykle znají film Obecná škola a taky se dá použít počítačová hra Mafie 2. Chci aby si představili kulisi, oblečení, technické vybavení té doby.

Taky musíme zmínit roli protestanské církve. Je třeba dětem vysvětlit o co jde. Pomáhá Komenský a Jan Hus. (10 minut)

TY TO OBRAZKY NAKREGLIL

KAREL ČAPEK

Bohoslužba trvala dlouho. Synové Izraele se s reptáním ploužili pouští a kostelní lavice byly tvrdé.

Nejhezčí bylo zpívání sem a tam. Dělalo se to takhle: Holohlavý pán v černých šatech se spoustou knoflíčků zazpíval jeden verš sám. A pak mu lidi museli společně odpovědět taky zpěvem. A tak pořád dokola. Na střídačku. Ten v těch černých šatech zazpíval pokaždé něco jiného, ale lidi mu odpovídali pořád stejným veršem:

„Nedojez ječné plynné skupenství jeho.“
Tomáš zpíval z plna hrdla s ostatními. Současně se snažil spočítat knoflíčky na černých šatech, ale pokaždé se přepočítal.

Tuto ukázkou děti čtou samy z nakopírovaného textu, potichu, každý sám pro sebe. Je třeba si předem domluvit, že se čeká na posledního, nikam se nespěchá. Je to silná ukáзка, s dětmi obvykle „zamává“. Po přečtení je nechám aby si tiše sdělily dojmy, většinou jim stačí pohled a jedna věta. Podle věku a zdatnosti jim to trvá tak 10 – 15 minut.

Cestou domů si Tomáš všiml, že se tatínek kvůli něčemu zlobí. Otec nic neříkal a díval se strnule před sebe. U stolu po modlitbě řekl: „Tomáši, vstaň.“

Tomáš si zrovna chtěl strčit do pusy sousto brambor s hráškem. Vidlička se zastavila ve vzduchu. „Mám vstát?“ zeptal se.

„Vstávej,“ řekl otec.

„Proč?“ zneklidněla maminka.

„Protože to říkám,“ odsekl otec.

„Jo tak proto,“ poznamenala Markéta.

Tomáš odložil vidličku na talíř a postavil se.

„Hihihi,“ hihňala se Markéta, protože je blbá jak bluma. Jak ta může mít na gymnáziu samý jedničky.

„Předved', cos zpíval při litaniích,“ řekl otec s kameným obličejem. Litanie bylo to zpívání sem a tam v kostele.

Tomáš se podíval na maminku.

„Na mě se dívej a zpívej,“ poručil otec.

Tomáš se nadechl a zazpíval: „Nedojez ječné plynné skupenství jeho.“

Nastalo ticho jako v kostele. Tomáš v duchu viděl černé šaty a na nich přes tisíc knoflíčků. Dva vrabčáci za oknem vytrubovali na ryčné trumpetky, protože netušili, že je neděle.

Maminka hlesla: „Vždyť je mu teprve devět. Nedělá to naschvál.“

Otec mlčel. Obřadně odložil na talíř vidličku a nůž a zvolna se zvedl. Byl větší a větší, až měl hlavu výš než visací lampa nad stolem.

Všechno živé na zemi zadrželo dech. Vrabčákům za oknem zaskočily trumpety v krku. Slunce se zatmělo a nebe se smrštilo.

„Co chceš dělat?“ vyjekla maminka. Vyskočila a táhla Tomáše pryč.

„Ustup, ženo,“ zahřměl otec obřím hlasem. „Mluvíím s tvým synem.“

Jenže maminka odtáhla Tomáše ještě dál od stolu a objala ho kolem ramen.

Vtom se otcova ruka vymrštila a pleskla maminku do tváře. Zavrávorala a Tomáše pustila.

Andělé v nebi si zakryli oči a rozvzlykali se, protože to dělají vždycky, když muž bije svou ženu. Na zem se snesl hluboký smutek.

„Tatko,“ zašeptala Markéta.

„Mlč!“ zaburácel otec. „Tomáši, nahoru. A nezapomeň vzít vařečku.“

Tomáš se obrátil, došel do kuchyně a vytáhl z poličky dřevěnou vařečku. Pak vyběhl po schodech k sobě do pokoje. Posadil se k oknu a zíral ven, ale myslet nedokázal. Svět byl prázdný. Všechno, co kdy bylo, si někdo odmyslel. Zbyl tu jedině zvuk. Slyšel facku, jak pleskla mamince na hebkou tvář. Slyšel všechny facky,

které kdy maminka dostala, déšť facek jako krupobití ve Van Eyckově ulici, co sestřeluje listí ze stromů. Přitiskl si dlaně k uším.

Tomáš zíral do prázdna celou věčnost, když tu i přes dlaně uslyšel otce, jak ztěžka dupe po schodech. Dup, dup. Dup, dup.

„Všechno zmizelo,“ pomyslel si. „Nic už neexistuje. Ani já nejsem.“

Dup, dup. Dup, dup.

Už je tady. Ve dveřích se objevil chlap jako hora. Přistoupil k Tomášovi a nastavil ruku. Tomáš mu podal vařečku. Pak se muž posadil na stoličku u Tomášovy postele. Nic neříkal. Nebylo to potřeba, protože Tomáš věděl přesně, co má dělat. Stáhl si kalhoty. Pak spodky. Položil se břichem otci přes kolena a vystrčil holý zadek.

Výprask začal. Vařečka švihala vzduchem.

Plesk!

Bolest ho řezala do kůže jako nůž.

Plesk!

Ze začátku Tomáš nemyslel na nic, ale po třetí ráně mu v hlavě naskočila slova.

Plesk! Bůh...

Plesk! ho...

Plesk! strašlivě...

Plesk! vytrestá...

Plesk! všemi...

Plesk! ranami...

Plesk! egyptskými...

Plesk! protože...

Plesk! uhodil...

Plesk! maminku...

Věta skončila, ale bití pokračovalo. Na okamžik měl v hlavě prázdno. Ale pak se zase vynořila: strašná slova, jaká si ještě nikdy nepomyslel:

Plesk! Bůh...

Plesk! není...

Plesk! Bůh...

Plesk! není...

Když bylo konečně po výprasku a on si přes rozpálený zadek natáhl spodky a kalhoty, věděl, že z něj navždycky vymlátili Otce.

„Nebo jest věčné,“ řekl otec. „Opakuj po mně.“

„Nebo jest věčné,“ řekl Tomáš.

„Milosrdenství jeho,“ řekl otec.

„Milosrdenství jeho,“ řekl Tomáš.

„Zůstaneš tady,“ poručil otec. „Zopakuješ tuhle větu stokrát, tak jak to má správně být, a pak přijdeš dolů.“

Seběhl po schodech. Dup, dup. Dup, dup.

Tomáš zůstal stát, protože měl zadek jak jehelníček.

Zíral z okna a šeptal: „Prosím tě, Bože, mohl bys existovat? Prosil bych všechny rány egyptské. Uhodil maminku a nebylo to poprvé!“

PANÍ TEREZÍNSKÁ,
O KTERÉ
VŠECHNY DĚTI VĚDÍ,
ŽE JE JEŽÍBABA

Tady posunu trochu
děj sama, vyprávím
jim, jak se seznámil s
paní Terezińskou a jak
se jí bál a jak mu
půjčila knihu. (2 – 3
minuty)

TOMAŠOVA
SOUSEDA

ZADKOHRYZ

Tuto ukázkou čteme společně,
pokud to jde, nahlas, každý
kousek. Abychom předešli
nervozitě, každé dítě si samo
zvolí, jak dlouho chce číst, zda
jednu větu, nebo odstavec.
Zasahuji pouze, pokud je
předčítač k nezastavení.

3

Když vešel do obývacího pokoje s knihou přitisknutou k sobě, seděl tatínek s maminkou mlčky u stolu. Maminčin notýsek na výdaje ležel otevřený před nimi. Tam si zapisovala nákupy, a kolik co stálo.

„Ale teď už opravdu musím jít vařit,“ ozvala se.

„Ne,“ odvětil otec. „Nejdřív to tady doděláme.“ Kontroloval notýsek nákup po nákupu. V ruce měl červenou tužku.

„Nazdar, Tomášku,“ řekla maminka. Nastavila mu tvář, ale Tomáš požádal: „Tu druhou, mami.“

„Proč?“ zeptala se.

„Proto,“ řekl Tomáš.

Viděl, jak se začervenala. A pak mu nastavila pravou tvář. Dal jí na ni pusinku. To byla tvář, do které ji uho-dili.

„Kdes vzal tu knížku?“ zeptal se tatínek. Zapisoval čísla pod sebe na kus papíru.

„Od paní Terezínský,“ řekl Tomáš.

Tatínek zvedl oči. Sundal si brýle a rozplihle se na Tomáše podíval. „Takže ty jsi potkal paní Terezínskou a ona povídá: ‚Tumáš knížku?‘“

„Ne, tak to nebylo,“ odpověděl Tomáš.

„A jak to tedy bylo?“

„Donesl jsem jí do bytu tašku s nákupem,“ řekl Tomáš.

„No ty jsi zlato!“ zvolala maminka. „Chudák ženská, je tak sama...“

Tatínek si brýle znovu nasadil a pokračoval s čísly. „Ne-přeju si, abys tam chodil,“ ucedil.

Chvilí bylo ticho. Hodiny na krbové římse odbily šest. Tomáš se díval na měděné ještěrky, jak šplhají po krbové římse ke stropu.

„Proč ne?“ zeptala se tiše maminka.

„Ta ženská je komunistka, to přece víš,“ řekl tatínek.

„Když sem vtrhnou Rusové, bude jásat na chodníku. A my křesťani skončíme všichni v otroctví.“

Zase bylo ticho. Dveře na verandu byly otevřené. Ze sousedních zahrádek se ozýval hovor a smích. Do pokoje dolehla i hudba.

„No to je pěkný,“ zašeptala maminka. „Bratry budou všichni lidé.“

„Ukaž tu knihu,“ vyzval ho tatínek.

Tomáš položil knihu na stůl.

„Emil a detektivové,“ četl otec. „Od Ericha Kästnera. To je, mám dojem, taky komunista.“

„Vždyť je to jen dětská knížka,“ hlesla maminka.

„Na tom přece nemůže být nic zlého?“

Tatínek posunul knihu po stole k Tomášovi. „Co nejdřív ji vrať,“ řekl, „a víckrát už tam nechod.“

„Můžu jít vařit?“ zeptala se maminka.

„A jak hodláš tenhle měsíc vyjít?“ zeptal se tatínek.

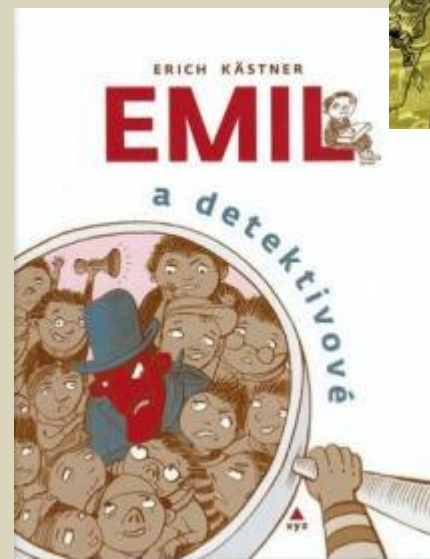
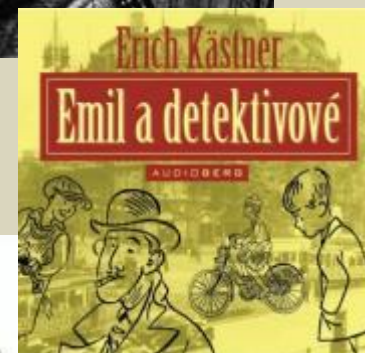
„Doplním to ze svých peněz na oblečení,“ na to maminka.

„Ale ženská,“ namítl tatínek, „to zas ne.“ S povzdechem

vylouvil ze zadní kapsy peněženku a vytáhl z ní pětadvacetiguldenovou bankovku. „Tak tady máš,“ řekl. „Ale snaž se s těmi penězi na domácnost vyjít.“

Tomáš se vyplízl s knížkou z pokoje. Maminka šla do kuchyně s bankovkou v ruce.

Po téhle ukázce diskutujeme s dětmi, jak by se asi zachovaly ony. Jestli by poslechly tatínka, a knihu vrátili, nebo by se vzbouřili. Mluvíme o motivech jednání tatínka (proč je tak přísný) i maminky (proč si to nechává líbit a nebrání se – motiv závislosti, izolace, nízkého sebevědomí... Potom se děti rozdělí do skupin a snaží se příběh domyslet. Každá skupina se musí shodnout na jedné verzi a tu prezentovat – cca 5 minut stačí. Děti obvykle chtějí vědět, zda se trefily, ale to já jim neprozradím, ale poradím jim, aby si knihu půjčily a dočetly.

„VÍŠ, ČÍM ŠTĚSTÍ ZAČÍNÁ?“

Na úplný konec děti čtou ukázkou z knihy kde Tomáš píše dopis Elišce a mají za úkol vybrat jednu větu, souvětí, nebo sdělení, které jim přijde důležité nebo se jim líbí z jiného důvodu. Když „svoje“ věty přečtou, ukážu jim poslední slide, kde je věta, kterou jsem vybrala já. Číslo stránky 37 a 38 (dopis Elišce). Poslední otázka pro vnímavé děti je, proč jsem chtěla, aby si všimly data narození spisovatele. Odpověď je, že v roce 1951, kdy se kniha odehrává mu bylo stejně jako našemu hlavnímu hrdinovi 9 let. Děti se ptají, zda je kniha podle skutečných událostí, ale to necháváme nedopovězené.

